

GRØNLANDSKE MEDAILLEMINDER

Af dr. phil. *Rudi Thomsen*

De sidste menneskealdres intensive udforskning af Grønland har bl. a. sat sig spor i en række smukke og særprægede medailler. Disse er alle repræsenteret i Den kongelige Mønt- og Medaillesamling i vort Nationalmuseum; men som helhed er de ikke kendt uden for medaillespecialisternes snævre kreds. Det turde være på tide at fremlægge dem for de mange herhjemme, som omfatter den store danske ø i nord med kærlighed og interesse.

Det første grønlandske medalleminde, som skal omtales, er ikke dansk, men norsk, idet det er nordmanden Fridtjof Nansens første imponerende forskerpræstation, togtet tværs over indlandsisen, der foreviges.

Ikke mindst takket være rundhåndet støtte fra den danske etatsråd Augustin Gamél blev det i 1888 muligt for den kun 27-årige Nansen at iværksætte en ekspedition, som een gang for alle skulle bringe klarhed over spørgsmålet om de geografiske og klimatiske forhold i Grønlands indre. Hans planer blev i almindelighed stemplet som det rene galmandsværk; men ikke desto mindre lykkedes det ham i tiden fra 22. august til 3. oktober 1888 at gennemføre et fare- og strabadsfyldt togt fra Grønlands østkyst til Godthåb.

Foruden Nansen omfattede ekspeditionen fem andre mænd af sejgt tømmer, nemlig kaptajn Otto Sverdrup, løjtnant Olav Dietrichson, nordlændingen C. C. Trana og lapperne S. J. Balto og O. N. Ravna, og foretagendet var så meget mere imponerende, som det blev gennemført på ski og snesko med selve ekspeditionsdeltagerne som „trækdyr“ for de 5 transportslæder, der blev taget med.

Da de modige grønlandsforskere i 1889 vendte hjem til Norge, fik de naturligvis en velkomst, der var deres bedrift værdig. Bl. a. blev der afholdt en strålende fest i Christiania, og ved denne fik Nansen og hans fæller overrakt en lille guldmedaille (fig. 1), der var fremstillet til lejligheden af den kendte norske medailleur Ivar Throndsen.

Medaillen, som er forsynet med en øsken, viser på forsiden et portræt af ekspeditionens smukke, ranke chef iført pelsvams og skihue. Bagsiden indeholder i midterfeltet den stolte indskrift *Grønland første gang gjeennemvandret 1888*, hvorpå

Fig. 1. Fridtjof Nansen-medailen, 1889 ($2\frac{1}{2}:1$).

Nordstjernen kaster sine klare stråler. Udenom er anbragt to borter, som henholdsvis optages af en laurbærkrans og navnene på de fem mænd, med hvem Nansen delte æren for det lykkeligt gennemførte togt. Disse navne adskilles af fem ensartede skjolde, på hvilke ekspeditionen er symboliseret gennem en fuldladet slæde og korsvis anbragte ski og stave.

Inden for Grønlands udforskning er eet togt af en særlig tragisk virkning: Danmark-ekspeditionen 1906-1908, ledet af den unge grønlandsbegeistrede forfatter Ludvig Mylius-Erichsen. Formålet med denne ekspedition var at kortlægge den nordligste og vanskeligst tilgængelige del af Østgrønland, som endnu lå uudforsket hen, og for at kunne gennemføre dette drog Mylius-Erichsen i 1907, blot ledsaget af to udvalgte mænd, kartografen premierløjtnant Niels Peter Høeg-Hagen og Knud Rasmussens barndomsven, kateketen Jørgen Brønlund, ud på et langstrakt slædetogt, fjernt fra ekspeditionsskibet „Danmark“.

På denne slæderejse nåede Mylius-Erichsen frem til det sensationelle resultat, at Peary-Kanalen, som efter den almindelige antagelse adskilte Peary Land fra Grønland, slet ikke eksisterede, men bare var en fjord, Independence-fjorden. De tre mænds separatogt var da blevet en stor succes, således at de nu med god samvittighed kunne tiltræde tilbagerejsen til „Danmark“. Dette var dog lettere sagt end gjort, idet man nu var kommet så langt hen på sommeren, at der var indtrådt tøbrud, og da det desuden ikke viste sig muligt at opdrive noget vildt, var det tre højst forkomne mænd, som endelig brød op for over isen at nå frem til det nærmeste depot, på Lamberts Land.

Fig. 2. Medaillen til minde om Danmark-ekspeditionen, forside (2 $\frac{1}{2}$:1).

Under tilbageturen bukkede i november først Høeg-Hagen og derpå Mylius-Erichsen under for sulten og strabadserne. Alene Brønlund lykkedes det med nød og møje at nå depotet, og han var så medtaget, at han snart efter gjorde sine fæller følge på den sidste rejse. I det følgende forår blev hans lig fundet af en eftersøgningsekspedition fra „Danmark“, og samtidig reddedes det forulykkede rejseholds optegnelser og kortskitser, gennem hvilke hovedpunkterne for Nordøstgrønlands kortlægning endelig blev fastlagt.

Efter Mylius-Erichsens død overtog ekspeditionsskibets fører, marineofficeren, premierløjtnant Alf Trolle ledelsen af togtet, som han bragte til afslutning den 23. august 1908. På 25-årsdagen herfor samlede han de overlevende ekspeditionsdeltagere i sit hus „Trollesminde“ ved Rørvig, og ved denne lejlighed overrakte han dem hver en særpræget, stemningsfyldt sølvmedaille, han havde ladet fremstille med mindehøjtideligheden for øje.

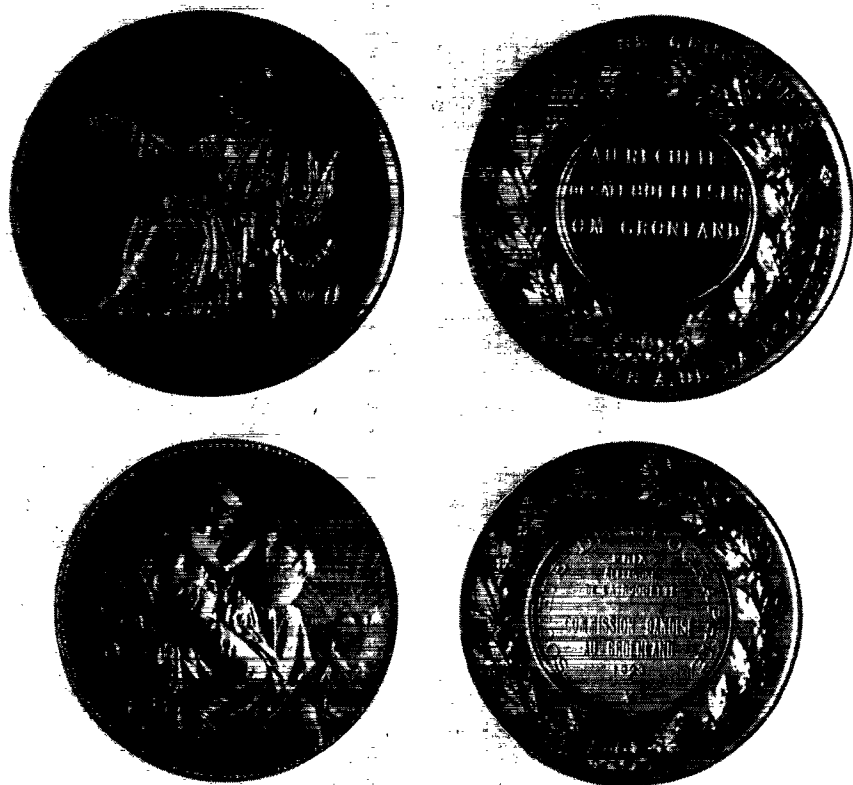

Fig. 3. De franske Roquette-medaille (1:1).

Alf Trolles medaille viser på forsiden en symbolsk gravhøj i form af en varde med et kors på toppen, og inde i dens tre kamre ses portrætter af de tre mænd, som satte livet til på deres uforfærdede forskerfærd. I baggrunden hæver Grønland sig bjergfyldt fra havet og på dette ligger et ensomt skib, „Danmark“, som førte Mylius-Erichsen, Høeg-Hagen og Brønlund frem til den sidste lange slæderejse.

Medaillens bagside bærer ingen billedfremstilling, men indeholder derimod følgende indskrift: *Til Minde om Danmark Ekspeditionen til Grønlands Nordost Kyst 26. 6. 1906. 23. 8. 1908. Trollesminde 23. 8. 1933.*

I 1878 blev den videnskabelige udforskning af Grønland underlagt en nyoprettet kommission, „Kommissionen for ledelsen af de geologiske og geografiske undersøgelser i Grønland“. Denne udfoldede fra første færd en enestående aktivitet, specielt gennem udsendelsen af den ene ekspedition efter den anden, og resultaterne af de forskellige forskertogter blev på værdig vis nedlagt i den imponerende publikationsrække „Meddelelser om Grønland“, som allerede tog sin begyndelse i 1878 og indtil nu er udsendt i ikke mindre end 155 bind.

Fig. 4. Den engelske plakette over Knud Rasmussen (1:1).

Kommissionens virksomhed vakte med rette betydelig opsigt ude i den store verden, og som et håndgribeligt vidnesbyrd herom har kommissionen modtaget to fornemme fortjenstmedailler i guld, begge fra Paris.

I 1870 indstiftede det franske geografiske selskab en videnskabelig hæderspris i form af en guldmedaille, som hvert andet år skulle uddeles til den videnskabsmand i verden, der havde forfattet det bedste værk om de nordlige polarlandes geografi, eller til den opdagelsesrejsende, der havde ydet det betydeligste bidrag til udforskningen af samme område. Prisen blev indstiftet i den franske geograf Alexandre de la Roquettes navn. Han havde gjort sig bekendt gennem en lang række arbejder om historisk geografi og havde indtil sin død i 1868 været det geografiske selskabs generalsekretær.

Til Alexandre de la Roquette-prisen er der blevet fremstillet to forskellige guldmedailler, og disse er begge, med et mellemrum på 38 år, blevet tildelt den danske grønlandskommission.

Fig. 5. Hans Egede-medailen, forside (1 $\frac{1}{2}$:1).

Den første Roquette-medaille (fig. 3 foroven) modtog kommissionen i 1885 som en anerkendelse for sin publikation „Meddelelser om Grønland“, som da var nået frem til 8. bind. Forsiden af denne medaille er fremstillet efter en model, som skyldes en af Napoleon-tidens betydeligste medaillører, Nicolas-Guy-Antoine Brenet (1773-1846), og den indeholder en billedfremstilling af lærdommens gudinde, Pallas Athene, som siddende ved et alter uddeler hæderspriser i form af laurbærkranse - alt holdt i en kølig, klassicistisk stil.

På medaillens bagside optræder laurbærkransen påny, denne gang i stort format. Udenom læses navnene på den uddelende institution og hædersprisen, og inde i midterfeltet berømmes prismodtageren, den danske grønlandskommission, gennem indskriften „Til skriftserien Meddelelser om Grønland“.

I 1923 modtog kommissionen påny Roquette-prisen, dog ikke for sin publikationsrække, men for sin virksomhed i almindelighed, og denne gang var det i form af en ny guldmedaille, som skyldes medailløren Alphée Dubois (1831-1905), en af de betydeligste repræsentanter for den nyere franske medailleskole, der kendetegnes ved en blød, poetisk formgivning.

Fig. 6. Hans Egede-medailen, bagside ($1\frac{1}{2}:1$).

Forsiden af Dubois' medaille (fig. 3 forinden) viser en smuk og noget let påklædt allegorisk figur, en geografiens muse. Hun sidder på en klippe og foretager med sin passer opmålinger på en globus. I baggrunden er forskellige himmelstrøg symboliseret: til højre kendetegnes østen og syden gennem henholdsvis en opgående sol og en kamelrytter, og venstre side er helliget det kolde nord gennem en fremstilling af en isbjørn for foden af et klippefyldt landskab, over hvilket Polarstjernen hæver sig klar og strålende.

På medaillens bagside er laurbærkransen bevaret, og inden for denne er såvel det prisuddelende selskab som selve hædersprisen og prismodtageren betegnet, sidstnævnte gennem ordene „Den danske Kommission for Grønland 1923“.

Blandt de enkeltpersoner i Norden, der i tidens løb har opnået Roquette-prisen som belønning for deres fortjenester inden for den arktiske forskning, kan i første række nævnes Knud Rasmussen. Han har desuden modtaget talrige fortjenstmedailler fra andre lærde selskaber nær og fjern; men hvor besynderligt det end

kan lyde, er der til trods for hans enestående forskerindsats aldrig, medens han endnu levede, blevet fremstillet nogen medaille med hans portræt. Først fire år efter sin død blev grønlændernes ukronede konge forevigt på en medaille, og denne skyldes endda ikke en dansk kunstner, men derimod den engelske medaillør Theodore Spicer-Simpson, der var fyldt af den dybeste beundring for Knud Rasmussens stolte bedrifter.

Spicer-Simpsons medaille over Knud Rasmussen (fig. 4), en stor ensidet bronzeplakette, er langt fra ufejlbarlig. Indskriften *K. Rasmussen* er ganske misvisende, idet Knud dog var så fast et tilbehør til grønlandsforskerens navn, og hvad angår portrættet, kunne det uden skade have været lidt mere naturtro. Det ses tydeligt, at medailløren ikke har oplevet Knud Rasmussen selv, men har måttet lade sig nøje med et fotografi af ham, taget af Peter Freuchen i 1922. Resultatet er da blevet, at grønlandsforskerens ret dominerende næse er skrumpet ganske betydeligt ind. Men selv om medaillen således ikke har fuldstændig portrætlighed, giver den dog et stærkt beændet billede af Knud Rasmussen. Den er et smukt minde om den mand, for hvem Grønland blev det fulde livsindhold.

Til Knud Rasmussens hjemlige udmærkelser hørte Hans Egede-medailen. Denne store sølvmedaille, som han modtog i 1924, var blevet indstiftet i 1916 af Det kongelige danske geografiske Selskab som en videnskabelig fortjenstmedaille, der fortrinsvis skulle uddeles som belønning for geografiske undersøgelser og forskninger i polarlandene.

Egede-medailen viser på forsiden (fig. 5) et levende billede af Grønlands Apostel omgivet af året for ankomsten til den store arbejdsmark fjernt i nord samt navnet på medailleuddeleren, det geografiske selskab, medens bagsiden (fig. 6) optages af en fremstilling af Grønland midt i verdenshavet. Modellerne til disse fremstillinger skyldes kongelig hofmedaillør Sophus Lindahl, og medaillestemplerne er skåret i kongelig hofjuvelér August Thomsens etablissement - alt på Hjerlfondens bekostning.

I 1919 forelå medailen færdig; men den første uddeling blev naturligt udsat til 1921, da man kunne fejre 200-året for Hans Egedes grønlandsfærd. Ved denne lejlighed fik ikke mindre end tre fortjenstfulde danske grønlandsforskere overrakt medailen: lederen af den biologiske station på Disko, magister Morten P. Porsild, admiral Godfred Hansen og forfatteren Peter Freuchen.

I 1924 modtog Knud Rasmussen som nævnt sit eksemplar af medailen, og siden er denne blevet overrakt følgende danskere, som har ydet en betydelig indsats i Grønlands udforskning: dr. phil. Lauge Koch (1927), museumsinspektør, dr. phil. Therkel Mathiasen (1932), kaptajn Ejnar Mikkelsen (1933), museums-

Fig. 7. Grønnedal-medailen, forside (2 $\frac{1}{2}$:1).

inspektør, dr. phil. & scient. Kaj Birket-Smith (1934), greve Eigil Knuth (1951) og museumsinspektør, dr. scient. Helge Larsen (1955).

Desuden har følgende udlændinge modtaget Egede-medailen: nordmanden Roald Amundsen (1925), englænderen H. A. Watkins (1932), svenskeren Hans W:son Ahlmann (1937) og islændingen Pálmi Hannesson (1947). Af disse har dog alene Watkins ydet en indsats på grønlandsforskningens område, nemlig som leder af „The British Air Route Expedition, 1930-1931“.

Under 2. verdenskrig grundede amerikanerne en mils vej nordvest for Ivigtut marinestationen Grønnedal, smukt beliggende inde i Arsuk-fjorden med en herlig udsigt til det 1500 m høje Kungnait-fjeld. Ved den dansk-amerikanske grønlands-overenskomst af 27. april 1951 overgik Grønnedal til Danmark som en rent dansk marinestation, og i denne fik også den nyoprettede Grønlands Kommando under admiral F. H. Kjølens sit hovedkvarter.

Under de ikke særlig spændende forhold for det udstationerede marinepersonale i Grønnedal var stationens første chef, orlogskaptajn K. A. Edwards, i høj grad betænkt på at skaffe det opmuntring, og med dette for øje lod han bl. a. fremstille en særlig Grønnedal-medaille i bronze, der skulle tjene som sportspræmie o. l.

Grønnedal-medailen blev udført i Danmark hos sølvmed C. C. Hermann, København. Den viser på forsiden (fig. 7) en symbolsk fremstilling af marinestationen i form af flådens bomærke, det kronede anker, omgivet af en hval på den ene og en isbjørn på den anden side og med Kungnaits himmelstræbende fjeldmasse som en majestætisk baggrund. Medaillebagsiden indeholder alene langs randen en krans af egeløv, og inden for denne er der god plads til indgravering af oplysninger om anledningen til og tidspunktet for uddelingen.

Sluttelig skal det nævnes, at den danske konge ved forskellige lejligheder har tildelt grønlandsforskere den almindelige fortjenstmedaille i sølv og ladet denne ledsage af særlige sølvspænder til ordensbåndet med en angivelse af de pågældende forskertogter.

Ialt foreligger nu følgende 17 spænder i tilknytning til udforskningen af Grønland: „Danmark-Ekspeditionen 1906-08“ (fig. 8), „Alabama-Ekspeditionen 1909“, „Indlandsisen 1913“, „Femte Thule-Ekspedition 1921-24“, „Sjette Thule-Ekspedition 1931“, „Østgrønland 1932“, „Syvende Thule-Ekspedition“, „Østgrønland 1931-34“, „Grønland 1928-37“, „Sjette og Syvende Thule-Ekspedition 1931-32“, „Thule 1927-37“, „Peary Land 1938“, „Nordøstgrønland 1938-39“, „Grønland“, „Nordøstgrønlands Slædepatrulje 1941-45“, „Pearyland 1947-50“ og „Nord 1952-53“.

Alt i alt er der i tilknytning til den kongelige fortjenstmedaille fremstillet 23 forskellige spænder, og heraf vedrører altså de 17 Grønland. Dette fortæller mere end mange ord om Grønland som den altdominerende arbejdsmark for dansk forskerdåd.

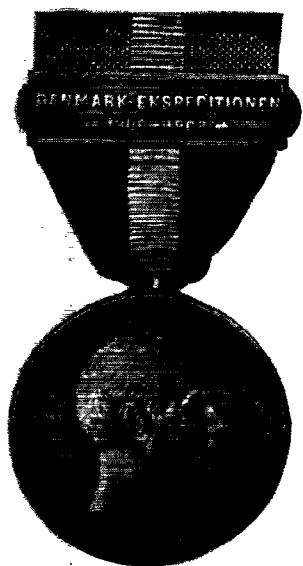

Fig. 8. Frederik VIII's fortjenstmedaille med spænde for deltagelse i Danmark-ekspeditionen (1:1).